

EDITORI:

Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu
Silviu Dragomir

FONDATOR:

Ion Mărculescu, 1994

REDACTARE:

Cristina Bălan

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Carusel Multimedia

CORECTURĂ:

Cristina Niță
Carmen Eberhat

Descrierea CIP a Bibliotecii

Naționale a României

NEDELUCU, ANCA

Genialii : Antipa; I. Hașdeu;
Vuia; Brâncuși; Enescu. 1886 - Un
an din copilăria lor / Anca Nedelcu;
Elena Diana Nedelcu. - București :
Pandora Publishing, 2019

ISBN 978-606-978-199-9

COPERTĂ ȘI ILUSTRAȚII: Andrei Gamart

Toate drepturile rezervate. Nicio parte
a acestei cărți nu poate fi reprodusă,
transmisă, difuzată sau păstrată cu
ajutorul unui sistem de stocare, în
nicio formă și în niciun mod, grafic,
electronic sau mecanic, inclusiv prin
fotocopiere, înregistrare și multiplicare,
fără acordul prealabil scris al editorului.

Copyright © Pandora Publishing, 2019
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
TEL.: +4 021 300 60 90
FAX: +4 0372 25 20 20

www.pandoram.ro

Pandora M face parte din
Grupul Editorial Trei.

**ANCA NEDELUCU
ELENA DIANA NEDELUCU**

Cuprins

În loc de introducere.

Să vedem despre ce este această carte! 5

I.

Grigore, să aduci în țară ce înveți prin străinătate! 11

II.

Lilica, nu uita a cui fată ești! 47

III.

Traiane, ne faci și nouă un zmeu? 89

IV.

Constantine, iar te uiți după păsări? 115

V.

Jorjăcă, tu vei fi muzician! 141

În loc de încheiere.

Despre ce ar mai putea fi această carte? 167

Promisiune de autenticitate

și bibliografie 171

În loc de introducere. Să vedem despre ce este această carte!

2018, București, România

Dragă cititorule, ne imaginăm că ești copil. Sigur, ai putea fi chiar bunic, dar, de dragul jocului, să spunem că nu ești încă adult.

Dacă îndeplinești această condiție, atunci cartea aceasta e scrisă special pentru tine. De ce? Pentru că are ca personaje principale niște copii, unii poate chiar de vârsta ta. Am ales un an din viața lor și i-am însoțit de-a lungul anotimpurilor. Am fost martori imaginari la aventurile lor alături de părinți, prieteni sau profesori. Anul este același pentru toți, 1886, luat la întâmplare. Putea fi oricare altul și atunci, probabil, alții ar fi fost eroii.

În cazul de față, vedem cum i-a prins anul 1886 pe Grigore, Iulia, Traian, Constantin și George, cele cinci personaje din poveștile noastre. Primim o „mostră” de un an din viețile lor paralele. Ce făceau ei în acest timp, ce vârstă aveau, cum erau familiile lor, la ce visau, cum și unde se jucau și ce învățau? Vei afla răspunsurile în capitolul dedicat fiecăruia.

Cei cinci eroi, cu vârste cuprinse între cinci și 19 ani, merg la școli diferite, locuiesc în colțuri diferite ale țării și nu se cunosc între ei. Ce îi leagă, pe lângă faptul că sunt copii în același timp? Ei bine, toți au un fel de stea în frunte. Grigore, Iulia, Traian, Constantin și George nu sunt eroi doar în casa lor părintească sau în această carte. Numele lor a apărut și pe copertele altor cărți, de-a lungul timpului. Despre ei au auzit și au vorbit mulți, nu doar cei din familia lor, prietenii sau cunoscuții. Fiecare în parte e vestit pentru lucrurile bune pe care le-a

făcut, pentru performanțele uimitoare, pentru ce ne-a oferit spre folosință și încântare.

Să ne imaginăm că încerci să ghicești cine sunt acești copii, dacă tot spuneam mai sus că sunt deja cunoscuți. Haide să-i luăm pe rând, în ordinea în care apar ei în carte, de la cel mai mare la cel mai mic! Iată o prezentare scurtă – ca și cum ar fi scrisă pe ultima copertă a unei cărți despre ei:

Grigore Antipa nu este doar primul personaj din poveștile noastre. Este și primul ecolog, primul hidrobiolog, primul oceanolog din România. I-au plăcut mările și peștii, a descoperit chiar o nouă specie de meduză, a propus primul plan de construire a canalelor din Delta Dunării; a publicat un studiu extrem de interesant despre Marea Neagră, evident, primul de acest fel. A început prin a lucra în diferite grădini zoologice – din Villefranche-sur-Mer și din Napoli. Întors în România, a crezut cu tărie că Bucureștiul merită un muzeu de istorie naturală ieșit din comun și a depus eforturi considerabile pentru a avea unul. Felul în care arată muzeul pe care îl vizităm astăzi i se datorează în mare măsură. Dioramele pe care le admirăm – adică acele vitrine cu exponate tridimensionale, care produc impresia de realitate și de contact cu o anumită arie biologică – sunt creația lui Antipa. Multe muzee din lume au preluat acest model sau chiar au apelat la ajutorul lui în proiectarea unor diorame similare.

Iulia, fata din capitolul doi, era fiica unui personaj vestit în cultura română: Bogdan Petriceicu Hașdeu, scriitor, academician, publicist, istoric și om politic. În limbajul de astăzi, am spune despre ea că era un copil supradotat. La patru ani și jumătate, știa româna, franceza, germana și engleza; citea în mai multe limbi străine la o vârstă la care unii dintre noi abia învățăm să vorbim; era scriitoare, picta și a urmat cursurile Conservatorului din București. Poeziile, schițele, eseurile

sale — majoritatea publicate postum, de tatăl ei — îi subliniază talentul literar desăvârșit. În plus, Iulia a terminat școlile la vârste mai fragede decât colegii ei de generație. La unsprezece ani, susținea examenele cumulate pentru clasele primare, cu dispensă de vârstă. A fost, poate, printre cei mai tineri studenți în anul întâi la Universitatea Sorbona din Franța; și poate prima româncă admisă acolo. Probabil că a trăit foarte intens mai multe etape din viață. Din păcate, Iulia a murit la doar 18 ani, de tuberculoză.

Traian Vuia, băiatul fascinat în copilărie de zmeie, a devenit un nume important în istoria aviației internaționale. A făcut liceul la Lugoj, în județul Timiș, și facultatea în Ungaria, la Budapesta. Plecat la Paris, Vuia a încercat să convingă comunitatea științifică de acolo că un aparat mai greu decât aerul poate zbura fără să fie catapultat sau ajutat de alte impulsuri externe. Și ca să demonstreze acest lucru, a construit un „aeroplan-automobil” de 250 de kilograme, dotat cu motor capabil să ridice mașinăria de la sol. „Liliacul”, cum a fost denumit, a fost primul aparat autopropulsat, mai greu decât aerul, care s-a ridicat de la pământ și a zburat 12 m. Dar asta nu a fost singura sa invenție: au urmat aparatul Vuia 2 și altele. Așa că, atunci când vedem pe cer un avion, putem să ne gândim că o contribuție mică la zborul acestuia a avut și eroul nostru.

Între personajele noastre se află și un sculptor vestit: **Constantin Brâncuși**, cel care a făcut piatra și lemnul să vorbească. Ambițios și foarte talentat, a reușit să-și croiască singur drum prin lume, către celebritatea mondială. A plecat din Hobița, satul lui natal, la Craiova, unde a urmat Școala de Arte și Meserii, iar apoi la București. Dar nu s-a oprit aici. Cu banii luați pe una dintre sculpturile care i-au fost comandate – bustul lui Carol Davila, aflat la Spitalul Militar din București – a plecat mai departe, spre Paris. Cu opriri prin Viena sau alte

localități din Bavaria sau Austria, călătoria lui Brâncuși a rămas în amintirea multora, pentru că tânărul sculptor a mers o parte din drum pe jos. În Franța, a studiat la celebra Școală Superioară de Arte Frumoase, și-a deschis un atelier și a început să participe cu regularitate la expoziții. Creațiile sale – printre care Sărutul, Domnișoara Pogany, ciclul de Păsări măiestre etc. – au făcut ca celebritatea lui să traverseze oceanul, întâi spre New York, apoi spre lumea-ntreagă. Brâncuși nu a uitat să lase dovezi sculptate ale talentului său și în țara în care a crescut: ne gândim aici, cu respect, la ansamblul monumental din Târgu-Jiu, format din Coloana Infinitului, Poarta Sărutului, Masa Tăcerii.

Nu în cele din urmă, iată un alt copil supradotat: **George Enescu**. Nici muzica și nici talentul unui elev care bătea multe recorduri românești privind precocitatea preocupărilor muzicale nu puteau lipsi din poveștile noastre. La șapte ani, pleacă să studieze la Conservatorul din Viena, iar la opt ani debutează ca violonist, determinându-i pe ziaristii austrieci ai vremii să-l numească „micul Mozart” sau „copilul minune”. Ulterior, își completează formarea cu studiile de la Paris. Era un violonist desăvârșit, dar și un pianist rafinat și un dirijor talentat. În calitate de compozitor, debutează la 17 ani, la Paris. Talentului său de compozitor îi datorăm cele două minunate Rapsodii Române. Era admirat, ascultat, aplaudat cu respect, chiar și de Regina Elisabeta a României. A avut turnee în toată Europa și în Statele Unite ale Americii, unde a dirijat orchestre prestigioase.

Undeva, în viețile tumultuoase ale acestor „personaje”, se plasează și anul nostru de copilărie; am decupat doar o mică parte, la care ne uităm ca printr-o lupă. Vedem, chiar de atunci, cum se conturau pasiunile care, pe unii dintre ei, i-au făcut celebri ulterior. Vedem cum și dacă i-au sprijinit familiile lor, ce însemnau pentru fiecare dintre ei perseverența, dorința

de studiu sau dorința de libertate. Vedem, din păcate, și ce înseamnă boala sau moartea, pentru că nu toate copilăriile sunt la fel și nu toți oamenii au soarta împlinirii și a maturității.

Acum, că ne-am lămurit ce vei găsi în paginile cărții, hai să vedem de ce credem noi că ți-ar plăcea să o citești.

Știm, și îți spunem de la început asta, că nu e o carte foarte ușoară, cu poze colorate, dialog din belșug, scris mare și idei puține. Din contră! Ca să o citești, trebuie să-ți folosești mintea ca atunci când faci un puzzle. Adică aduni bucățele de informații ca să închei portretul unui copil. Numai că ai cinci puzzle-uri unul după altul. Adică ai în față un fel de carte ca o pizza, cu felii diferite, fiecare altfel. Citește și vei descoperi gustul diferit, dulce-acrișor sau picant al fiecărei felii. Știm că vei fi captivat de această experiență. Cartea de față e un compliment la adresa inteligenței și plăcerii tale de a afla cât mai multe.

Așadar, de ce credem noi că ai vrea să lași deoparte tutorialele video și rețelele de socializare ca să citești despre cele cinci personaje?

Pentru că vrei să știi mai multe despre oamenii faimoși din țara ta, oameni de pus pe copertă, despre care vrei să afli cine au fost și cum de au ajuns vestiți în toată lumea.

Pentru că vrei să afli cum erau când erau mici cei care, ulterior, au întors lumii prin știință, muzică, literatură sau artă, genialitatea cu care au fost înzestrați.

Pentru că te interesează cum era România acum mai bine de 130 de ani, ce cărți citeau copiii de atunci, cum se jucau, ce prieteni aveau, ce vise și ce pasiuni, și cum se descurcau fără internet și tabletă.

Pentru că te-ai uitat în jur și niciuna dintre figurile de la televizor nu ți s-a părut că ar putea fi un model pentru tine.

Vrei să citești această carte și pentru că ai chef de lumea reală, nu? Ai citit până acum multe jurnale scrise de puști trăsnîți,

etalate captivant de cei mai buni editori de carte. Te-au fascinat, pe bună dreptate, multe lumi imaginare, seducătoare prin creativitatea autorilor și puterea lor de a inventa țărâmură noi, cu denumiri de basm sau cu viețuitoare vorbitoare. Poate vrei acum să vezi și cum încercau să fie mai buni niște copii adevărați, care aveau de depășit greutatea deloc imaginare.

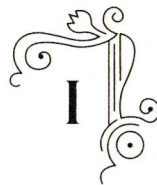
Ori poate vrei ca atunci când auzi despre Festivalul Enescu să știi povestea din spatele acestui nume. Sau cine sunt unele personaje de pe bancnotele pe care le folosim. Sau cine e autorul Cumineniei Pământului, sculptura aceea despre care ai aflat că ar costa atât de mult? Și cine este fetița al căreia tată i-a ridicat un castel ciudat la Câmpina. Ori vrei să descoperi povestea din spatele numelui unui muzeu, pe care l-ai vizitat de atâtea ori. Sau vrei ca atunci când vezi un avion pe cer, să știi cine a contribuit la realizarea acestei invenții minunate a omenirii. Și sigur e interesant să afli că Grigore Cobălcescu nu e doar un nume de stradă sau o companie de taxi.

Dacă răspunsul la toate aceste dileme e da, atunci spor la lectură!

Ar mai fi ceva de spus. Cartea asta este scrisă special pentru tine și este despre tine, nu doar despre niște personaje vestite. O meriți pentru că și tu ai, asemenea tuturor celor de vârsta ta, o stea în frunte, o soartă a ta, super-puteri de folosit și de purtat în lume. Ai dreptul să fii special pentru părinții, bunicii și prietenii tăi, pentru cei pe care îi cunoști sau care te vor cunoaște.

Și tu vei avea contribuția ta semnificativă la lumea din jurul tău sau chiar la lumea mare și prin asta ești deja special. Iar simplul fapt că ai cartea aceasta în mână și că încerci să o deslușești te face deosebit prin dorința ta de a afla, de a înțelege.

Așadar, hai să plonjăm împreună în anul 1886, alături de cei cinci copii.

GRIGORE,
SĂ ADUCI ÎN ȚARĂ
CE ÎNVEȚI
PRIN STRĂINĂȚATE!

1886, Botoșani, România

Vara

— Uite ce-am găsit în sertarul ăsta, spuse Nicolai către fratele lui: carnetul tău de note din liceu, de acum doi ani. Iată ce frumos și caligrafic scrie: Grigore Antipa, carnet de elev, eliberat la data de 30 iunie 1884.

Tânărul luă pătrățelul de hârtie în mână. Da, chiar nu mai știa unde îl pusese. Acum, că l-a găsit, o să-l păstreze. Avea medii bune. Evident că cele mai bune note le avea la științele naturii și la germană, preferatele sale. La fel a fost și în 1885, când a terminat liceul: tot la aceleași materii avea cele mai bune rezultate.

— D-aia mergi acum la facultate în Germania, Grigore! În liceu erai bun la toate, dar mai ales la ce-ți trebuie acolo, în Germania: să vorbești pe limba lor și să știi științele naturii...

— Adică nemțește și pășărește.

— Exact! Și să ai și... umor.

— N-am umor, dar am noroc. Am avut baftă cu tine, că erai deja la aceeași facultate, în Germania și cunoșteai rostul lucrurilor. Tare greu îmi era dacă nu deschideai tu drumurile în fața mea. Așa, m-am luat după tine. A fost Nicu — căci așa îi zicea mai toată lumea — la pensionul lui Mărgineanu, a fost și Grigore! A terminat Nicu Liceul Institutele Unite, așa am făcut și eu, am petrecut șapte ani acolo. S-a înscris nenea la Universitatea din Iași și apoi s-a dus la Jena, în Germania, hop și eu, varianta mai mică, la fel.

— Să scrii în memorii, la bătrânețe, cât de mult te-a ajutat frate-tu.

— Lasă că faci tu asta, ești mai talentat și îți place de pe acum să-ți notezi memoriile.

Adevărul este că Nicu era un frate cum mulți și-ar fi dorit, chiar i-a deschis drumurile lui Grigore. Era mai mare decât el, frate din altă căsătorie a mamei. De aceea, pe el îl chema Leon, nu Antipa.

Se aveau unul pe celălalt de când le muriseră ambii părinți. Tatăl, Vasile Antipa, avocat, s-a dus când era Grigore foarte mic. La doar cinci ani după tragedia asta, a căzut și mama, răpusă de o blestemată febră tifoidă. Femeia avea atunci doar 35 de ani. Așa au rămas ei singuri, în grija lui moș Panaite Șendrea, fratele mamei. Nu se poate plânge de nimic, unchiul a avut grijă de ei, dar... Câteodată îl apuca un dor nespus de părinți. Mai ales de mama, pe care o avea în minte mai clar. Resimțea parfumul ei discret și foșnetul rochiei când se apleca să-l îmbrățișeze de noapte bună. Și își mai amintea de ea bolnavă, când ei, băieții, o priveau de dincolo de ușă. Nu-i lăsa doctorul să intre în camera ei... Și revedea mereu ultimele lor zile împreună, când mama, ca într-un delir trist, făcea planuri de plecare la Paris. „Când termină liceul, merg cu Nicu la Universitate, în Franța“, spunea femeia încrezătoare, ignorând faptul că de-abia vorbea, erau ultimele ei puteri... Ei, da, i se umezeau ochii de dor de fiecare dată când povestea despre mama, chiar dacă acum era flăcău în toată firea.

După moartea părinților, cei doi frați s-au ajutat mult unul pe altul. Sigur, i-a crescut moșu' Panait și soția lui, i-a susținut și cucoana Mărgineanu, soția directorului pensionului la care făcuseră școala primară, i-a

alintat și coana Zoița Secară, prietena mamei. Dar nici unul nu reușise să fie atât de apropiat de sufletul lui cum era fratele său.

Un exemplu era tocmai discuția despre facultate, când Nicu l-a convins să plece la Jena. După bacalaureat, Grigore începuse studiul la Universitatea din Iași, la Științe naturale. Îi plăcea, știa că asta e ceea ce dorea să facă. Dar Nicu i-a arătat o altă perspectivă. Studiase și el la Iași, medicina. Apoi plecase la Jena, la o universitate veche și renumită, un fel de centru al biologiei în Europa. Așa că fratele mai mare putea face comparații, văzuse și altceva dincolo de Iașiul lor drag. Acum se pregătea de doctorat, pe care urma să-l susțină la aceeași facultate. Întors în țară pentru câteva săptămâni, îl găsisse pe Grigore studiind pentru școală. Și-a dat seama că acesta putea și merita mai mult de atât:

— Trebuie să profiți de ocaziile pe care ți le oferă viața, îi spusese atunci. Sigur, la Iași sunt profesori buni, nu-i vorbă, dar ai cărți, ești la curent cu toate noutățile din domeniul tău, Grigore?

Nicu spusese asta privind trist broșurile de pe masa de lucru a fratelui său: revista *Contemporanul*, Letourneau și câteva însemnări despre Karl Marx.

— Hmm, zise Nicu, nemulțumit, prea puțin pentru un student cu mintea ta, Grigore. Îți amintești cât timp am pierdut noi doi în liceu, copiind caiete întregi de cursuri pentru că nu existau manuale? Și chiar dacă ai avea cărțile care îți trebuie, continuă Nicu, știm amândoi că științele naturii nu se studiază doar citind. Îți trebuie laboratoare, trebuie să pleci în expediții în natură, pe mare, de exemplu.

— Expediții? Lui Grigore îi luceau ochii de bucurie.

Da, acesta era argumentul suprem. Nicu îl convinse, va studia la Jena. Era o șansă pe care nu avea cum să o rateze. Așadar, din nou pe urmele lui Nicolae Leon.

Acum, cei doi frați erau la Botoșani, în casa arătoasă în care au copilărit, primită moștenire de la mama lor. Urmau să plece în Germania, la studii, așa că făceau un fel de curățenie printre lucrurile pe care le lăsau în urmă. Umblau de zor prin sertare, organizau hârtii și făceau inspecție printre amintiri.

— Pentru că tot vorbeam de memorii, uite ce avem aici, spuse Grigore vesel. Iată ce am găsit!

— Ce? întrebă curios Nicu.

— Notițele din 1881 ale tânărului meu frate, cu ideile lui de atunci...

— Dă-le încoace, cine știe ce scriam, spuse Nicu, încercând să smulgă din mână lui Grigore însemnările.

Acesta o luă la fugă în jurul mesei, cu fratele lui după el.

— Hai că nu sunt despre domnișoare, e ceva aproape neinteresant. Adică, îți puneai niște întrebări — cam prea serioase — și îți răspundeai singur la ele. Hai să vedem dacă îți mai amintești ce spuneai.

— Aha, știu acum despre ce e vorba.

— De pildă, ce formă de guvernământ preferi? Asta e prima întrebare din caietul tău.

— Republica, spuneam atunci. Acum nu prea mai sunt sigur.

— Așa ai scris, corect. Care este cel mai învățat om din România? Ia să vedem, ce ai răspuns?

— Știu că am zis Grigore Cobălcescu. Și acum cred asta. Cultura și mintea lui erau faimoase nu numai printre noi, cei care l-am avut profesor, ci pentru mulți din lumea largă.

— Sunt de acord cu tine, numai că între timp am devenit și noi doi foarte învățați.

— Da, da, râse Nicu. Are Cobălcescu niște rivali puternici în noi, ce să zic. Am ajuns și noi la fel de citiți ca el, poate suntem la fel de visători. Aici s-ar putea să ai dreptate, spuse Nicu, amintindu-și că profesorul Cobălcescu mai uita de ore, iar ei, elevii, îi trimiteau vorbă acasă, preventiv.

— Să trecem mai departe. Care sunt cărțile de știință care te interesează mai mult? Aici pot să răspund și eu, în numele meu și al tău: Haeckel, *Istoria creațiunii* și Darwin, *Originea speciilor*. Așa că, altă întrebare: care sunt cărțile de filosofie care-ți plac mai mult? Asta nu